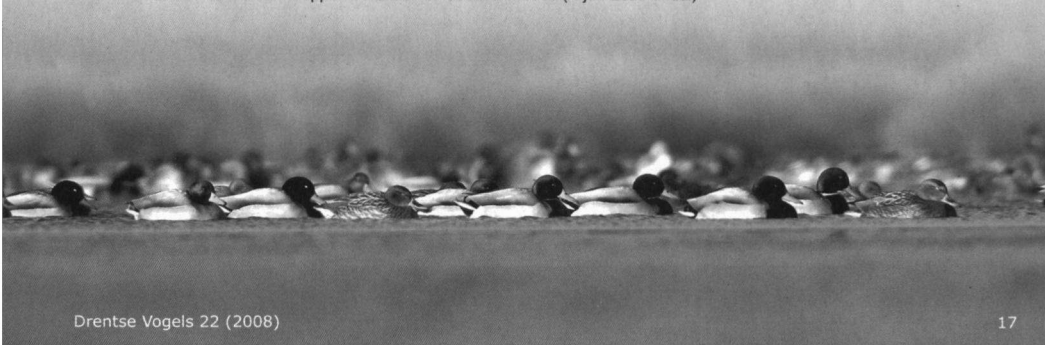

Het Geeserstroomgebied, een nieuw vogelparadijs!

Piet Kerssies

Plan Goudplevier was één van de eerste grote natuurontwikkelingsgebieden in Drenthe. De daarop volgende projecten waren over het algemeen gericht op het ontwikkelen van levensgemeenschappen van arme zandgronden. De nieuwste generatie natuurontwikkelingsprojecten in Drenthe richt zich vooral op beekdalen. In 2005 werd gestart met de inrichting van de Geeserstroom, onderdeel van het beekdal Mars- en Westerstroom. Het project werd in 2006 afgerond en leverde in een kort tijdsbestek opmerkelijke veranderingen in de vogelsamenstelling op. Je hoeft maar naar www.waarneming.nl te surfen om een beeld te krijgen van de vogelrijkdom in dit nieuwe Drentse wetland. Dit artikel beschrijft de effecten op broed-, winter- en trekvogels en vormt gelijk de presentatie van de nulmeting.

Foto: Wilde Eenden Meppelhoollanden 27 december 2008 (Arjan Esschendam)

Gebied

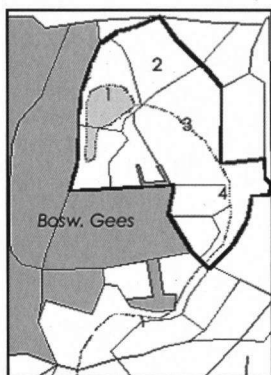
Het inventarisatiegebied de Geeserstroom ligt 15 km oostelijk van Hoogeveen tussen Boswachterij Gees en het dorp Gees. De stroom loopt direct ten oosten van de boswachterij in zuidelijke richting naar de Hoogeveense Vaart en is onder te verdelen in de Mepperhooilanden, Marsen, Koemarsen en Bollema (figuur 1). Voor de inrichting bestond het gebied hoofdzakelijk uit normaal gebruikte agrarische graslanden en akkers. In de omgeving van de Bollema en op de overgangen naar Boswachterij Gees is het landschap kleinschalig met kleine landschapselementen als houtwallen en –singels en was de agrarische bedrijfsvoering minder intensief. Speerpunten van de inrichting van de Geeserstroom (bijna 600 ha) zijn het herstel van de natuurlijke afvoer van oppervlaktewater en een structurele verhoging van de grondwaterstand. Hiertoe zijn gekanaliseerde stromen en sloten gedempt. De oude beekloop kreeg de vorm van een ondiepe 3–4 m brede en maximaal 10–20 cm diepe slenk. In de Mepperhooilanden werden enkele tientallen ha cultuurland afgegraven tot een diepte van 60–70 cm. In het project werd samengewerkt door het waterschap Velt en Vecht, de landinrichting Mars- en Westerstroom, de Dienst Landelijk Gebied en het Staatsbosbeheer. Het ingerichte terrein is thans in eigendom en beheer van Staatsbosbeheer met als doel natuurontwikkeling.

Terrein in 2007 en 2008

In de Mepperhooilanden is, deels als gevolg van toestromend grondwater, een grote permanent waterhoudende plas ontstaan. In de plas groeit op een enkele plek wat riet en lisdodde. De randen van de plas vallen in de zomer droog en daar vormt zich een beperkte begroeiing. In 2008 was deze begroeiing toegenomen, maar met name de oostzijde bleef kaal en slijkig, mede als gevolg van vertrapping door weidend vee dat regelmatig de plas opzoekt om te drinken. De slenk kreeg snel de allure van een natuurlijke beek, doordat het water zijn eigen weg koos. De steile randen waren binnen een paar maanden al verdwenen. In begroeide delen van de slenk stroomt het water traag. Op een aantal plekken is in 2008 lisdodde, riet en pitrus verschenen. De slenk is een groot deel van het jaar waterhoudend. Het is verbazingwekkend hoe snel het gebied een natuurlijk karakter heeft gekregen.

In 2007 bestond de vegetatie voor het grootste deel uit open kort grasland. Akkers werden kort na de inrichting ingezaaid met gras. Vanaf 2007 zijn vrijwel alle percelen begraaasd met rundvee en schapen. Een deel van de graslanden is in 2008 enigszins gaan vervuilen met pitrus. Het gebied is sterk vernet, met grondwater dat soms stijgt tot op het maaiveld, met drassige graslanden en lokaal ondiepe plassen, kortom een ideale situatie voor natuurbeheer van natte gebieden. Een gunstige bijkomstigheid was de natte juli-maand in 2007 (ruim 200 mm neerslag), waardoor het gebied tot midden in het groeiseizoen verzadigd was met water. Het beheer bestaat uit maaien en afvoeren, beweiden en 'niets doen'. De afgegraven en andere delen die permanent onder water staan (c.100 ha) worden verder niet beheerd. Natte delen die zomers wat opdrogen worden gemaaid en het gewas afgevoerd. De droge delen worden in het zomerseizoen begraaasd door runderen of ze worden eerst gehooid en daarna nabeweid. De percelen met nabeweidings gaan met een korte vegetatie de winter in. De Mepperhooilanden worden grotendeels jaarrond begraaasd door Schotse hooglanders, die in de winter ook een deel van Boswachterij Gees kunnen begrazen.

Figuur 1. De heringerichte Geeserstroom (stippellijn) met de gebieden 1 Mepperhooilanden (met plas), 2 Marsen, 3 Koemarsen en 4 Bollema.
Study area Geeserstroombekken

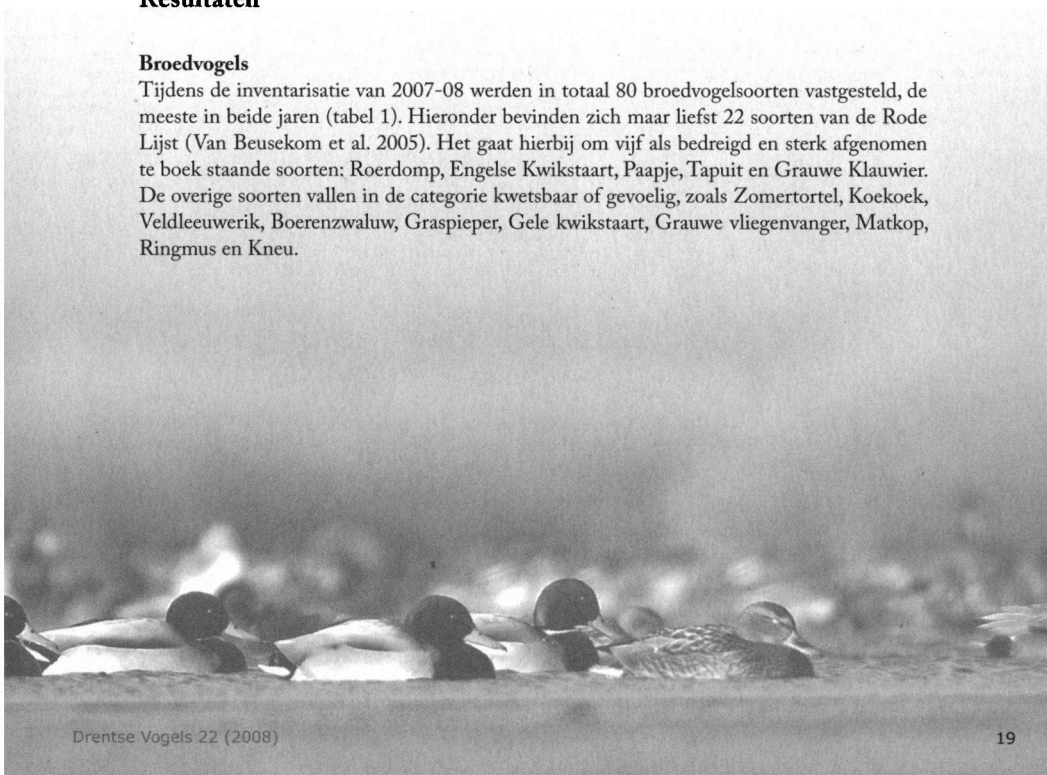
Methode

Aan het broedvogelonderzoek in het Geeserstroombekken ligt de gestandaardiseerde BMP-methode ten grondslag (van Dijk 2004). Hierbij werden alle soorten gekarteerd en werden in totaal 7 bezoeken gebracht. De interpretatie geschiedt conform de BMP-handleiding. Waarnemingen van winter- en trekvogels zijn merendeels geput uit www.waarneming.nl.

Resultaten

Broedvogels

Tijdens de inventarisatie van 2007-08 werden in totaal 80 broedvogelsoorten vastgesteld, de meeste in beide jaren (tabel 1). Hieronder bevinden zich maar liefst 22 soorten van de Rode Lijst (Van Beusekom et al. 2005). Het gaat hierbij om vijf als bedreigd en sterk afgenomen te boek staande soorten: Roerdomp, Engelse Kwikstaart, Paapje, Tapuit en Grauwe Klauwier. De overige soorten vallen in de categorie kwetsbaar of gevoelig, zoals Zomertortel, Koekoek, Veldleeuwerik, Boerenzwaluw, Graspieper, Gele kwikstaart, Grauwe vliegenvanger, Matkop, Ringmus en Kneu.

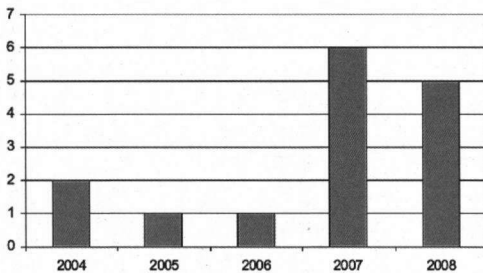
Tabel 1. Broedvogels van de Geeserstroom (gebieden 1-4) in 2007-08. Soorten van de Rode Lijst zijn gemarkeerd met *. *Number of breeding pairs Geeserstroom, with species of red data list marked**

	2007	2008
Dodaars	2	3
Fuut	2	3
Roerdomp*	0	1
Knobbelzwaan	1	2
Grauwe Gans	1	1
Grote Canadese Gans	2	5
Nijlgans	10	7
Bergeend	1	5
Krakeend	0	3
Wilde Eend	28	44
Zomertaling*	2	3
Slobeend*	1	7
Kuifeend	2	12
Buizerd	2	3
Torenvalk	1	0
Patrijs*	0	1
Kwartel	2	1
Fazant	3	4
Waterhoen	3	8
Meerkoet	9	43
Scholekster	4	2
Kluut	1	0
Kleine Plevier	4	2
Kievit	37	31
Watersnip*	5	4
Grutto*	1	0
Wulp	2	1
Tureluur*	5	5
Holenduif	2	1
Kokmeeuw	-	10
Houtduif	18	17
Zomertortel*	1	1
Koekoek*	3	3
Groene Specht*	1	0
Grote Bonte Specht	2	4
Boerenwaluw*	1	0
Veldleeuwerik*	39	53
Boompieper	35	28
Graspieper*	42	45
Gele Kwikstaart*	14	19

	2007	2008
Engelse Kwikstaart*	1	0
Witte Kwikstaart	5	5
Winterkoning	17	20
Heggenmus	1	1
Roodborst	21	15
Blauwborst	3	2
Gekraagde Roodstaart	11	1
Paapje*	1	2
Roodborsttapuit	5	2
Tapuit*	0	1
Merel	37	39
Zanglijster	7	14
Grote Lijster	3	3
Bosrietzanger	8	5
Kleine Karekiet	2	2
Grasmus	39	34
Tuinfluit	22	10
Zwartkop	25	20
Tijftjaf	24	31
Fitis	39	32
Goudhaan	3	1
Grauwe Vliegenvanger*	1	0
Bonte Vliegenvanger	5	6
Matkop*	1	1
Zwarte Mees	2	1
Pimpelmees	17	16
Koolmees	21	34
Boomklever	2	3
Boomkruiper	7	4
Grauwe Klauwier*	1	1
Gaai	5	5
Zwarte Kraai	7	9
Spreeuw	5	4
Ringmus*	1	1
Vink	48	53
Sijs	1	0
Kneu*	3	7
Goudvink	1	0
Geelgors	21	24
Rietgors	21	23

Steldopers

De weidevogelvogelstand in de laatste jaren voor de herinrichting stelde niet veel meer voor. De Grutto, Watersnip en Tureluur waren al verdwenen en de Kievit broedde er ook steeds minder. Met spanning werd dan ook uitgekeken naar het eerste broedseizoen en daarbij bleek dat alle verwachtingen werden overtroffen! De Kievit speelde als pioniersoort direct in op de gunstige omstandigheden en met 31-37 paren leken oude tijden te herleven. Het broedsucces leek in 2007 goed, maar in 2008 werden echter weinig alarmerende vogels gehoord. Ook de Tureluur en Watersnip waren net als voorheen weer present. De gegraven slenk en de slijkige oevers rondom de waterplas werden al snel bezet door de Kleine Plevieren. De grootste verrassing was de broedende Kluut, maar jonge vogels werden niet gezien. Figuur 2 laat de ontwikkeling van het totaal aantal steldopers zien in het BMP-plot in de Mepperhooilanden. Hoewel dit deel verhoudingsgewijs het meest besloten (grenzend aan boswachterij) en veranderd is (waterplas), is hier een duidelijke toename van de populatie vastgesteld na de inrichting. Veranderingen in dit deel zijn representatief voor overige open delen van de Geeserstream.

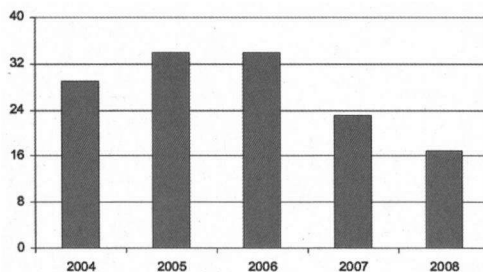
Figuur 2.

Gesommeerde aantallen territoria van Kievit, Tureluur, Watersnip, Kleine Plevier en Scholekster in BMP-plot Mepperhooilanden.

Population changes of Northern Lapwing, Common Redshank, Common Snipe, Little Ringed Plover and Eurasian Oystercatcher combined.

Zangvogels

Tijdens de inventarisatie kwamen opvallend hoge aantallen van Graspieper en Veldleeuwerik aan het licht, vooral in het noordelijke en oostelijke open graslandgebied. Dit gebied is nu weer een ouderwets bolwerk voor de Veldleeuwerik. Je hoort ze hier vaak in 'stereo' met vele tegelijk zingen. Direct na de inrichting is kolonisatie en groei opgetreden van 39 naar 53 paar. Voor de Graspieper is lokaal door het afgraven en plasvorming minder geschikt habitat ontstaan, waardoor in de Mepperhooilanden het aantal terugliep van 7 paar voor de inrichting tot 4 er na. In totale gebied liep het aantal Graspiepers echter op. Het verdwijnen van ruigte-vegetaties met onder andere pitrus door het graafwerk in de Mepperhooilanden, had ook negatief effect op de Rietgors, Grasmus en Roodborsttapuit (Figuur 3). De Gele Kwikstaart verscheen hier overigens na de inrichting en werd in het overige gebied ook frequent als broedvogel aangetroffen. In 2007 werd zelfs een territorium van de Engelse Kwikstaart aangetroffen. De toegenomen Kneu weet waarschijnlijk te profiteren van de plaatselijk explosief toegenomen ridderszuring. De Rietgors ten slotte is door de aanleg van slenken en het ontstaan van ruigten aldaar in het gehele gebied toegenomen van 16 naar 20 paar.

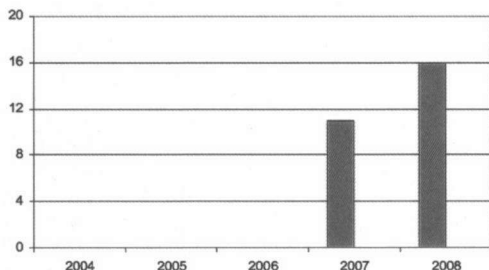
Figuur 3.

Gesommeerde aantallen territoria van Grasmus, Graspieper, Gele kwikstaart, Rietgors, Roodborsttapuit en Sprinkhaanzanger in BMP-plot Mepperhooilanden.

Population changes of Common Whitethroat, Meadow Pipit, Blue-headed Wagtail, European Stonechat and Common Grasshopper Warbler combined.

Watervogels

De aanleg van de grote ondiepe waterplas in de Mepperhooilanden en water in en langs de slenken, alsmede door het op een natuurlijk (hoog) peil afgestemd waterregiem, heeft er toe geleid dat er broedvogels zijn aangetrokken die er voordien niet voorkwamen, zoals Dodaars, Knobbelzwaan, Grauwe gans, Bergeend, Krakeend, Slobeend, Roerdomp, Waterhoen, Zomertaling (Figuur 4). In de natte Mepperhooilanden nam de Slobeend toe van 1 naar 7 paren, mede als gevolg van de toegenomen oeverbegroeiing. Dit heeft vermoedelijk ook bijgedragen aan de snelle toename bij Wilde Eend (van 28 naar 44 paar), Meerkoet (van 9 naar 43) en Waterhoen (van 3 naar 8). Het verschijnen van de Fuut is een aanwijzing voor het voorkomen van vis. In 2008 verscheen een kleine kolonie Kokmeeuwen.

Figuur 4. Gesommeerde aantallen territoria van Bergeend, Krakeend, Zomertaling, Kuifeend, Dodaars, Fuut, Grote Canadese Gans, Knobbelzwaan en Nijlgans in BMP-plot Mepperhooilanden.

Population changes of Common Shelduck, Gadwall, Garganey, Tufted Duck, Little Grebe, Great Crested Grebe, Greater Canada Goose, Mute Swan and Egyptian Goose combined.

Winter- en trekvogels

Naast broedvogels zijn eveneens de aantallen winter- en trekvogels werkelijk fantastisch gestegen. Door de aanwezigheid van grote oppervlakten water is er het hele jaar veel te genieten, met in de winter en doortrektijd spectaculair veel watervogels en steltlopers. Over de gehele linie valt op dat in 2008 meer vogels werden waargenomen dan in het eerste jaar na de inrichting. Vergeleken met de aantallen voor geheel Drenthe genoemd in Venema (2001) zijn in de Geeserstroom waargenomen aantallen van honderden Pijlstaarten en Krakeenden, alsmede de 1800 Smienten en 150 Slobeenden zeer bijzonder. Kleine en Wilde Zwanen gebruiken het gebied als rustgebied en vermoedelijk ook als slaapplek, iets wat in toenemende mate ook Kolgans, Grote Canadese Gans en Brandgans doen. Meest spectaculair onder de steltlopers zijn de maximale aantallen van 1000 Kieviten, 1300 Goudplevieren en 241 Watersnippen. Geregeld doen soorten het gebied aan, die gewoonlijk maar mondjesmaat in Drenthe worden aangetroffen tijdens de trek, zoals Bonte Strandloper, Kleine Strandloper, Krombekstrandloper en Bontbekplevier. Opvallende verschijningen zijn verder Grote Zilverreigers (maximum 6), Kraanvogel (1) en Zwarte Ooievaar (2). Met deze lijst aan watervogels kan met recht gesteld worden dat Drenthe weer een wetland rijker is geworden.

Tabel 2 Maximale aantallen watervogels in de Geeserstream in 2007-08
(bron; diverse waarnemers www.waarneming.nl).
Maximum number of waterbirds and shorebirds in Geeserstream.

	januari/maart 2007	augustus/december 2007	januari/maart 2008	augustus/december 2008		januari/maart 2007	augustus/december 2007	januari/maart 2008	augustus/december 2008
Dodaars	1	10	6	4	Kuifeend	6	17	21	10
Fuut	0	0	3	0	Toppereend	0	1	0	0
Geoorde Fuut	0	2	0	0	Briduiker	2	3	3	2
Aalscholver	0	8	0	29	Grote Zaagbek	0	2	1	0
Grote Zilverreiger	0	5	6	3	Waterhoen	0	2	0	0
Blauwe Reiger	1	14	0	5	Meerkoet	0	50	40	40
Zwarte Ooievaar	0	2	0	0	Kraanvogel	0	1	0	0
Lepelaar	0	3	0	0	Scholekster	0	0	22	0
Knobbelzwaan	0	6	2	16	Kleine Plevier	0	0	0	5
Kleine Zwaan	35	116	13	32	Bontbekplevier	0	0	5	2
Wilde Zwaan	73	28	34	22	Goudplevier	0	5	1300	17
Toendrarietgans	0	50	2	0	Zilverplevier	0	1	0	1
Kolgans	0	81	80	272	Kievit	100	1000	125	300
Grauwe Gans	4	1200	25	300	Kl. Strandloper	0	0	0	1
Gr. Canadese Gans	12	37	100	126	Gestr. Strandloper	0	0	0	1
Brandgans	0	15	0	2	Krombek strandloper	0	0	0	1
Nijlgans	0	45	0	19	Bonte Strandloper	2	1	4	3
Bergeend	2	1	8	12	Kemphaan	7	0	8	3
Casarca	0	1	0	0	Watersnip	0	241	1	26
Smient	512	300	800	1800	Grutto	37	0	18	0
Krakeend	122	110	200	109	Wulp	0	0	0	5
Wintertaling	150	230	272	2200	Zwarte Ruiter	0	22	0	8
Wilde Eend	200	600	1000	1500	Tureluur	0	0	0	1
Pijlstaart	397	39	300	22	Groenpootruiter	0	4	0	3
Zomertaling	3	66	1	7	Witgatje	0	1	0	4
Slobeend	79	94	100	150	Bosruiter	0	0	0	5
Tafeleend	17	3	26	7	Oeverloper	0	2	0	5
Witoogeend	0	2	0	0					

Tot slot

De nieuw ingerichte Geesserstroom is een gebied waar ik bij elke BMP-telronde die ik loop enorm van geniet. Daarnaast doe ik de tellingen aan zwanen en ganzen in het hele Geeserveld. Ook dat is elke keer spannend wat je er zult aantreffen. De Mepperhooilanden zijn echter het meest boeiend door de enorme waterpartij en de daarbij behorende vogels. Dat is en blijft boeien, in elk jaargetijde en op elk moment van de dag. Wat me persoonlijk ook altijd zeer treft is het feit dat bepaalde vogelsoorten nooit voorkomen, maar zodra je dat gebied inricht, ze als het ware uit het niets tevoorschijn komen. Ze zijn er voor je er erg in hebt. Fantastisch toch!

Mijn gegevens hebben in hoofdzaak betrekking op het noordelijk gebied van de Geesserstroom. In het zuidelijke gebied is de situatie anders. Hier was in 2007 veel open water en met ook veel watervogels in de winter. Omdat hier slechts op een kleine oppervlakte afgegraven is, is alleen in dat deel nu nog open water. Het overige terrein is inmiddels vrijwel geheel begroeid met grassen, pitrus en ook wel riet. Het is inmiddels vrijwel ontoegankelijk en ook zo drassig dat maaien nauwelijks meer mogelijk is. Hier zal zich moeras gaan ontwikkelen, wat voor broedvogels heel interessant kan worden.

Voor elke vogelaar is het gebied tot een eldorado geworden. Er is altijd wat te zien, vaak ook bijzondere soorten, het is er rustig, geen massa's mensen, nee vaak alleen maar natuurliefhebbers. Zeg maar de vogelaars onder elkaar! Drenthe is beslist een vogelgebied rijker geworden. Het gebied is volop in ontwikkeling en het is spannend om deze natuurlijke ontwikkeling te volgen. Laten we vooral blijven genieten, waarnemen en registreren.

Literatuur

- Van Beusekom R., Huigen P.,
Hustings F., De Pater K & Tissen
J. 2005. Rode Lijst van de
Nederlandse Broedvogels. Tirion
Uitgevers, Baarn.
- Van Dijk A.J. 2004. Handleiding
Broedvogel Monitoring Project
(Broedvogelinventarisatie
in proefvlakken) SOVON
Vogelonderzoek Nederland, Beek-
Ubergen.
- Venema 2001. Wintervogels in
Drenthe. Werkgroep Avifauna
Drenthe, Assen.

Adres:

Lijsterlaan 2 9411 JH Beilen